

HAGYOMÁNYOS TÁNCKULTÚRA – KORSZAKOS METAMORFÓZISOK

Aki mintegy „véletlenül” tájékozódik a magyar tánckultúra történetéről, intézményeiről és irányzatairól, meglepő tapasztalattal gazdagodhat a (korábban Táncművészeti Főiskola, ma már Egyetem) honlapján.¹ Intézménytörténeti összefoglalókból több mint öt évtized kínálkozik három különböző kötetben is (legteljesebbnek mutatkozik talán Bolvári-Takács Gábor: *Táncos tanévek. Szemelvénygyűjtemény a Magyar Táncművészeti Egyetem történetéhez 1950–2017.* című munkája) / [táncos tanévek - Magyar Táncművészeti Egyetem /](#), továbbá egy 1993-ban indult, *A magyar táncművészet nagyjai* című kiadványsorozat található immár hat kötetben, s ezekben a kiadó a hazai tánc történet kimagasló személyiségeinek állított emléket, táncművész-portrékat és emlékköteteket, monografikus feldolgozásokat fedezhet fel. A monografikus ismeretrögzítés végül kiteljesedik a *Táncművészet és tudomány* sorozat immár tíz kötetével, melyek minden kétséget kizáróan láttatják, hogy a nem igazán

szokványos tárgykör, nem kellőképpen ismert tudásterület, s még kevésbé megbecsült ismeretvilág, amit a sorozat kínál, méltó lenne elmélyültebb érdeklődésünkre. Talán sokan vannak úgy, hogy a táncművészet nagyjait, korszakait, stílusirányzatait vizsgálgatni nem látnak különösebb készítményt..., de

¹ <http://mte.eu/tudomany/publikacios-eredmenyek/tudomanyos-es-szakmai-kiadvanyok>

nem kizárt, hogy egy-egy kötet elmélyültebb tanulmányozásával mégis kellemes meglepetést szereznének maguknak. A fenti kiadvány-kínálat közel húsz kötetét semmi módon nem áll szándékomban ismertetni, de engedtessek meg, hogy a táncpedagógia, tánckutatás, kultúra és értékváltozás, hagyomány és újítás, alkotás és befogadás, tánc és társadalom, táncművészet és intellektualitás témakörökben egybefogott kötetek közül kiemeljek legalább egyet, melyet Bolvári-Takács Gábor sorozatszerkesztőként jegyez *A hagyományos tánckultúra metamorfózisa a 20. században* témakörrel,² s benne tizenhét olyan írással-előadással, melyeknek tárgyköre csak elnagyolt vagy mesterkélt séma szerint rendezhető valamely kényszeres egységbe.

Tizennyolc szerző munkájáról van szó, amit egy ismertetőben lényegében lehetetlen átfogni, még ha elnagyoltan kijegyzetelném is a szövegeket. Bizonyára lehetne példaképpen történeti dimenziók szerint leképezni a szöveggondozott konferencia-anyagokat, hisz a 20. század a tárgyterület (itt a korszak eleje, közepe és vége egyaránt mutatkozik Antal László, Bányász-Németh Tilda, Bolvári-Takács Gábor, Boreczky Ágnes, Budainé B. Katalin, Forgács D. Péter, Fügedi János, Kovács Henrik – Megyeri István, Kővágó Zsuzsa, Lelkes Zsófia, Németh András, Pethő Villó, Sófalvi Emese és Vincze Beatrix tanulmányaiban). Kétségtelenül elkülöníthetők egész évszázadnyi

² Tudományos szimpózium a Magyar Táncművészeti Főiskolán, 2010. június 11-12. Szerkesztette: Bolvári-Takács Gábor, Fügedi János, Mizerák Katalin, Németh András. Magyar Táncművészeti Főiskola, Budapest, 2012., 192 oldal.

hosszú időtartamot átfogó írások is (ilyen Bólya Annamária, Könczei Csongor, Németh András munkája)...; de kínálja magát a klasszifikálás a népzene és könnyűzene, mozgalmi zenei műfajok (Éneklő Ifjúság mozgalom, táncházmozgalom, Gyöngyösbokréta, néptáncoktatás, életreform-mozgalmak időszakai, népművészeti kultuskorszakok) és modernitás-hatások (Sófalvi Emese, Boreczky Ágnes, Budainé B. Katalin, Forgács D. Péter, Németh András), vagy éppen a tájegységi-térségi stílusjegyek szerinti tagolás (Antal László, Bólya Annamária, Forgács D. Péter, Könczei Csongor, Mizerák Katalin), sőt, alkalmasint a kortárs társadalmi hatások révén, ezek serkentésével keletkező, megrendelt vagy hagyománykövetés formájában megmaradó trendek leírásai is különválaszthatók. Éppígy tagolhatnánk a forráselemzések, a szimfonikus zenei hatások, a néptánc és a koreografált tánc típusok szerinti írásokat, szemben például a népi kultúrát a mozgalmiba átvezető kvázi-kultikus és ideologikus aspektusok alapján is.

Mizerák Katalin
([ELTE](#))

Bolvári-Takács Gábor
([Köztestületi tagok | MTA](#))

Bólya Annamária
([Magyar Táncművészeti Egylet](#))

Az itt első lapozással jelzett sokféleség persze nemcsak a tánc kultúrák, hagyománykövető vagy „kitalált hagyományt” megteremtő szándékok szerint képvisel eltérő jegyeket (például Bányász-Németh Tilda, Bolvári-Takács Gábor, Bólya Annamária, Könczei Csongor írásaiban is látva látszik e közvetített vagy átvett örökség), de mindez a tánc hagyomány már elemzési mélységeiben kiterjed például a testfelfogások szemlészésére (Mizerák Katalin, Boreczky Ágnes, Lelkes Zsófia dolgozatában), a mozgás- és testfelépítés kultuszaira (Vincze Beatrix, Forgács D. Péter, Lelkes Zsófia, Bolvári-Takács Gábor, Németh András elemzésében), de a kényszerített és átpolitizált egészség- vagy

mozgáskultúra-felfogásoktól a mozgalmi célokat szolgáló fegyvelmezésig egy sor olyan kérdéskör is terítékre vagy térképre kerül, melyek térben és ideológiai korszakokban egyaránt a közismertnél súlyosabb ál-kultuszokat szolgálták. A legátfogóbb és leghosszabb tanulmány talán Németh Andrásé, de további nevek említése nélkül is érdemes figyelmet fordítani a korszakos problematikákat taglaló írásokra éppúgy, mint a kisebb, résztema-részleteket fölmutató szakmai jelzésekre. S nem is elsősorban a szerzők kiléte, szakmai reputációja, elismertsége vagy kutatási területe okán, hanem kiváltképp azért, mert a legkülönb problematikák sem tárgyalhatók a többi, korszakra vagy műfajra jellemző kölcsönhatások, idői visszacsatolások, hagyománykövetés és modernizálás, retro-spektrum vagy kultikus nóvum megjelenítése, átvételek és örökségesítések egyéb összefüggései nélkül. Ha „hagyományosnak” vesszünk egy néptánc-kultúrát, annak nemcsak megmaradása a maradandó kérdés, hanem változásainak oka és módja is, a körülményeket, jeles vagy névtelen aktorokat, jelentőséget vagy következményeket egyaránt tekintve. Ha egy nemzetpolitikai kultusz vagy ideológiai vezérlettel fölépítendő „új hagyomány” témakörét nézzük, ezek sem elválaszthatók például Bartók Béla lejegyzési hagyatékától, Szabó Dezső vagy Németh László „ideológiai” örökségétől, az ifjúsági zenei ideák népművészeti keretbe illesztésétől, normatív rendszerétől vagy mindezek ellenhatásaitól, esetleg éppenséggel a szving-korszak deviancia-jellemzőitől. Mindezekre fókuszálva, s mindezekről egy sor eltérő nézőpontból rálátni képesen a Táncművészeti Egyetem oktatói és kutatói olyan műfaj- és szakpedagógia-történeti körképet adnak, melyet csupán egy rakatnyi könyvből, soktucatnyi forrásmunkából szedhetnénk össze.

A népzenei kultúra, továbbá a mozgalmi kultuszok, viselkedési és értékrendi modellek mellett semmiképpen sem érdemes figyelmen kívül hagyni a mozdulatművészet, a komponált tánc, a néptánc vagy mozgalmi testkultusz olyan jelenségeit, melyek a néptánc, a népművészet és egyéb közösségi késztetések pedagógiai oldalán megnevezhetők. Az iskolarendszerű képzés, a néptánc oktatásának és közösségi megőrzésének egész huszadik századi „sikergörbéje” korántsem egynemű ideológiai mezőben rajzolható meg: jócskán eltér a népi kultúra fogalma és ideája a polgári kor kezdeteinél és a paraszti kultúra önfenntartó képességének romlási időszakában, emiatt pedig a népi játék, a mozdulatművészet, a tömegesség vagy személyesség pusztá reprezentációja is el-eltérő arculattal jellemezhető a hosszú évszázad („longue durée”) meghatározó ciklusaiban. Más lesz a Gyöngyösbokréta vagy az Éneklő

Ifjúság kultikus építkezésének mozgalmi és kulturális intézményi háttere, más a fölmelegített vagy kitalált örökséget forgalmazni próbáló időszakok meghatározó kultuszképzési tartománya, s mindezekről tökéletesen eltérő is lehet a színpadi mozgásművészet másfajta örökségének-megújításának hatásával együtt, vagy épp azzal szemben. Mindennek oktatása, a képzők képzése, a hagyományátadás intézményesítése is külön rétege lehetne a kötet olvasatának, s ebben kézenfekvő jelentőséget nyer maga a táncművészeti képzés, a főiskolai tematikák, a tánc mint tudományos vizsgálódásra alkalmas terület oktatási háttérrel, tudás- vagy ismeretkincs, vállalt vagy megújított öröksége is, s ebből következően oktatástörténeti jelentősége ugyancsak.

E specifikus tudás-tér okán a kötet látszólag esélytelenül várja a szélesebb publikum bármely képzelt csoportjának érdeklődő pillantását. Ez tematikai adottságaiból, s magából a konferenciakötet jellegéből adódóan is evidens élmény lehet a felületes lapozgató számára. Ámde ha mégis meg kéne határozni, mi végre adnak ki ilyen könyvet (túl azon, hogy az oktató intézmény önmagát felmutató produktuma, egyúttal tevékenységi körének és eredményeinek, sőt alap kutatásainak időszakos szemléje is), hát bizony erősen keresgélni kellene, mely humán érdeklődési, oktatási, kulturális területen ne lenne ésszerű az érdeklődés iránta...! Nincs az a tudománytörténet, szellemi néprajz, kultúraelmélet, zenetudomány, kulturális vagy vizuális antropológia, életmód-szociológia, neveléstörténet, oktatáselmélet, esztétikai örökségvédelem, népszokás-lélektan, andragógia, viselet- vagy szokáskutatás, összehasonlító kultuszelmélet, szimbolikus kommunikáció-elemzés... (és ki sejtethné, hányféle tudásterület férhetne még el itt...!), ahol ne lehetne érdemi módon használni, forrásnak tekinteni, a metamorfózisok historikumába illeszteni mindezeket az írásokat...! Jó, hogy van ilyen könyv, s kevésbé jó, hogy meglepően keveseknek van érdemi rálátása, mi módon hordozza akár az emberi test, akár a tánc, a mozgás, a közösségi szerveződések, a szervezeti formák, mindezek oktatása vagy átadása mindazon társas függésrendeket, melyek a közösségi kultúrák megannyi műfajának, társadalomtörténeti korszakok jellegzetes jegyeinek és reprezentálódásuknak is felmutatói.

Magyar Táncművészeti Egyetem
Főiskola/egyetem

A „táncművészet és tudomány” sorozat-cím ekképpen nem is pusztán a táncdialektusok vagy mozgásdinamikák szimpla leírási kísérlete, hanem olyan komplex tudásterület, melynek eredményei, talányai, változatai és kölcsönhatásai számos rokon tudástartomány érdeklődését is okkal vonzzák magukra. Táncművészet, hagyomány, mozdulattudomány és életmód-história megannyi árnyalata, korszaka, stílusirányzata, megoldása és kihívása rejlik e címlap mögött is – s talán már csak értelmezéstudományi hátterünk, eszköztárunk kellő megbecsülése hiányzik a kutatók itt közreadott eredményeinek teljesebb megbecsüléséhez... Azaz: hiányozna, ha nem lenne éppen e kötetben is megannyi fogódzó, szempont és segítség a hagyományos vagy hagyományt hordozó örökség komplexebb megértéséhez, a tánctudomány és a zenetudományi kutatások partnerségének fölfedezéséhez...

A. Gergely András (1952) könyvtáros-pedagógus, szociológus, kulturális antropológus, a politikatudomány kandidátusa, MTA köztestületi tagja. MTA PTI tudományos főmunkatárs, több egyetem óraadó oktatója ([ELTE](#), [PTE](#), [SZTE](#)).